

Oana CENAC

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România

VIAȚA CULTURALĂ ROMÂNEASCĂ ȘI REFLECTAREA EI ÎN PRESA TRANSILVĂNEANĂ (II)

Continuând tradiția revistelor literare *Dacia literară* și *Tribuna*, *Vatra* a luat ființă la București, pe data de 1 ianuarie 1894, fiind o publicație cu apariție bilunară, condusă de Ion Luca Caragiale, George Coșbuc și Ioan Slavici. Seria nouă, mureșeană, apare începând cu 1971, printre fondatorii săi fiind scriitorii Dan Culcer, Romulus Guga și Mihai Sin. Revista a fost condusă de poetul, romancierul și dramaturgul Romulus Guga, iar după moartea sa de criticul și istoricul literar Cornel Moraru, în prezent director onorific. După moartea lui Romulus Guga, în 1983, conducerea revistei va fi preluată de Cornel Moraru, în același an fiind angajat în redacție și Nicolae Băciuț. După 1990, criticii Al. Cistelecan (redactor-șef adjunct, între 1993-2007), Virgil Podoabă, Aurel Pantea, Nicoleta Sălcudeanu, Iulian Boldea și prozatorul Alexandru Vlad se alătură colectivului redactional.

Articolul nostru face o radiografie obiectivă și sintetică a unor articole publicate în anul 1978, cu intenția mărturisită de a surprinde modul în care fenomenul cultural românesc, în special cel literar, se reflectă într-una dintre cele mai cunoscute publicații de cultură ale epocii.

Critică și adevăr, articolul lui Gheorghe Perian de la rubrica *Filtre*, prezintă „cartea cea mai reprezentativă pentru critica lui Gabriel Dimisianu, *Nouă prozatori* (Ed. Eminescu, 1977):

„G. Dimisianu practică o critică realistă, căutând în primul rând adevărul, nu frumusețea expresiei sau spectaculosul ideilor. Expunerea lui este metodică, în trepte, izolând ierarhic fiecare trăsătură, căutând argumentele cele mai potrivite astfel încât impresia finală să fie cea de coerență și sistem. [...] Criticul cartografiază ținutul sălbatic al prozei actuale [...] facilitând intrarea cititorilor. [...] Contribuția lui G. Dimisianu la constituirea unei istorii a literaturii actuale este una dintre cele mai importante.”

La pagina *Critica tânără* (XVII), articolul lui Serafim Duicu, *Slavici în fața criticii*, își are punctul de pornire în cartea lui C.Mohanu, *Ioan Slavici interpretat de...* (Ed. Eminescu, 1977), o reconstituire, „cu toată probitatea

științifică”, a confruntărilor de opinii ce au dus la recunoașterea valorii operei scriitorului ardelean. Reținând observația lui C. Mohanu că „opera lui Slavici rămâne în continuare o *operă deschisă*, care își așteaptă în permanență re-lectura și interpretarea”, Serafim Duicu prezintă masivul studiu al Magdalenei Popescu, *Slavici* (Ed. Cartea Românească, 1977), „un studiu modern, serios”, aflat „sub zodie structuralistă. [...] Reluând critic și cu mult bun simț rezultatele la care au ajuns structuraliștii și semioticienii (R. Barthes, Ț. Todorov, Greimas, Propp ș.a.), Magdalena Popescu descinde în adâncurile prozei lui Slavici ambiționând să-i descopere mecanismele intime, alcătuirea ei particulară în contextul prozei românești”. Ceea ce surprinde în articol lui Serafim Duicu este atitudinea misogină a autorului: „Când femeile fac critică, deseori rațiunea cedează sufletului și citim pagini curente liric, dar fără să fie... critice”. Precierile care urmează nu șterg impresia dezagreabilă a punctului de vedere adoptat:

„Magdalena Popescu nu pierde nici o clipă din vedere că este în postură de critic și de aceea nu cedează sentimentalității. Slavici (atât opera cât și omul) e judecat cu o anume cruzime a adevărului, fără menajamente, impactul dintre critic și obiectul său producându-se la modul bărbătesc. Admirația este subtextuală, nu exclamativă ori adjectivală”. Totuși studiul Magdalenei Popescu demonstrează „fără putință de tăgadă [...] puterea ei de a face față cu brio examenului critic dur, impus de metodele noii critici.”

La aceeași pagină *Critica tânără* (XVII), Gheorghe Grigurcu analizează opera critică a lui Liviu Petrescu, care „ilustrează o vie preocupare teoretică”. În volumul *Scriitori români și străini*,

„analizele lui Liviu Petrescu se disting, în genere, prin rigoare, printr-un ton echilibrat, stăpân pe sine, ce le conferă autoritate. [...] Fără a fi rostite *ex cathedra*, propozițiile criticului în discuție nu sunt străine de mediul în care acesta își desfășoară activitatea. Mai mult decât nerv publicistic ori sclipire literară, beneficiază de acuratețea argumentației nu o dată ingenioase, de utilizarea la maximum a capacității informaționale, adusă la zi. [...] Liviu Petrescu e un eseist declarat, unul dintre cei mai dotați ai generației sale [...]. Eseul este socotit formula exponențială a spiritului actual, printr-o generoasă dilatare a accepției sale: «...din punctul nostru de vedere, eseul constituie forma literară cea mai adecvată prin care se exprimă spiritualitatea contemporană, capodoperele gândirii și ale criticii moderne fiind, în marea lor majoritate, eseuri!».”

Mihai Sin publică la pagina *Vatra-Dialog cu...* convorbirea avută cu Dan Deșliu, poet, actor, om de televiziune, „personaj controversat al lumii literare”. Discuția se poartă mai ales în jurul obsedantului deceniu postbelic:

„Literatura noastră a cunoscut o dezvoltare destul de complicată după 23 august 1944, și în acest proces foarte dificil [...] au existat și momente de cumpănă, momente de progres și regres, îmbinări firești în evoluția unui fenomen social-politic, unui fenomen ideologic cum este literatura.”

Experiențele de viață prin care a trecut poetul Dan Deșliu sunt privite din perspectiva celor 50 de ani împliniți cu regretul că omul, în general, are

„proasta sau copilărească, infantila, banala deprindere de a accepta idei gata mestecate. Nici un fel de adevăr, oricât de evident, nu poate fi al tău până când aceasta nu se întâmplă în cadrul unui proces organic, intim. [...] Vreau doar să spun că deprinderea de a se considera sfinte niște idei, niște poziții, niște metode, cu care eventual te-ai deprins și care eventual te-au dus la anumite succese, mai mult sau mai puțin statornice, este o deprindere nefericită și dacă se transformă în tic, în meteahnă, devine fatală evoluției, nu numai în literatură. Nu am fost stăpânit niciodată de mândria de a înțepeni.”

Această declarație este lentila prin care Dan Deșliu își judecă existența.

La rubrica *Hic sunt leones*, Silvia Udrea prezintă *Remember – portretul unui artist*, două volume publicate după moartea tragică a poetului A.E.Baconsky:

„*Remember* [două vol., ed. Cartea Românească, 1977] este un jurnal al călătoriilor imagine ale scriitorului pentru care cele [călătoriile] reale sunt impuls și permanent punct de referință, o *terra ferma* a aventurii consumate în spirit. De aceea, «falsul jurnal», cum subintitulează Baconsky cartea sa, hașurează conturul unui autoportret din care doar o parte se lasă văzută.”

Cartea exprimă

„credința nestrămutată în durabilitatea artei. Imperiile dispar, spun monumentele artistice ale Europei, dar valorile spiritului «rămân inexpugnabile borne la hotarele adevărate și nevăzute ale popoarelor, însemne heraldice de neistovită noblețe».”

În *Cronica literară*, Gheorghe Perian urmărește, în *Viziune socială și roman: Dinu Săraru*, măsura în care cel de al doilea roman al prozatorului Dinu Săraru, *Clipa* (Ed.Eminescu, 1976), se înscrie în atitudinea polemică pe care proza epocii o manifesta față de literatura deceniului șase a secolului trecut. Criticul constată că

„refuzul falsului realism, al clișeeilor a adus cu sine o reînviore a romanului românesc prin refacerea uneia din dimensiunile lui esențiale: examinarea lucidă, critică a realității sociale.”

Considerat reprezentativ pentru literatura epocii - „deprinderile de prozator ale lui Dinu Săraru s-au format [...] în prejma prozei realiste” - „în *Clipa*, el urmărește realitatea socială a prezentului, dar[...]lipsa percepției personale face loc unei înțelegeri mediate a fenomenului istoric”. Se recunoaște în roman,

„nu atât expresia directă a societății actuale, cât ideile curente despre ea. Cartea își are temeiul în ideologia prezentului mai mult decât în observarea lui desprinsă de orice imperativ extraliterar. În măsura în care exprimă o conștiință îndrumată, capabilă, la rândul ei, să educe în spiritul timpurilor noi, *Clipa* este un roman politic. Modul de realizare al personajelor[...]dezvăluie nu o estetică, ci o bine stăpânită strategie a educației.[...]Destul de firav[...]în afirmarea unei estetici a romanului, *Clipa* propune cu mult mai multă energie o viziune socială atinsă de un ușor paseism.”

Silvia Udrea comentează cu admirație, în *Un modern printre clasici, un neoclasic printre moderni*, cercetarea monografică întreprinsă de Serafim Duicu asupra operei și „activității critice de excepție” a lui Vladimir Streinu [*Vladimir Streinu: Monografie cu indice de nume, bibliografie și 4 planșe cu reproduceri fotografice*, Ed.Scrisul Românesc, Craiova, 1978]:

„Misiunea lui S.Duicu a fost de două ori dificilă: pe de o parte pentru că este prima cercetare monografică pe această temă, pe de altă parte pentru că statura lui V.Streinu [...] pe care s-a silit s-o recompună cât mai aproape de adevăr, își desenează conturul dintr-un mozaic de studii [...], datorită imperioasă a primei cercetări de anvergură fiind tratată cât mai aproape de sursă, descriptiv-analitică, oricât de ispititoare ar fi fost speculațiile de tipul metaliteraturii critice.”

Monografia analizează contribuția lui V.Streinu la teoria critică și estetică românească („principiul unic” al operei, „aproximarea prin metaforă” a misterului operei, „dublele artifice” ș.a.) și evidențiază perspectivele inedite pe care criticul le-a impus în recitirea autorilor clasici (Creangă sau Hogaș). Întreaga carte a lui S.Duicu „construiește imaginea complicată și totuși unitară a spiritului de elită care a fost V.Streinu”.

La rubrica *Vatra-Dialog cu...*, Dan Culcer, Gheorghe Perian, Serafim Duicu, Ștefan Borbély, Mircea Oprița, Silvia Udrea, Constantin Cubleşan discută despre cartea lui Anton Cosma, *Romanul românesc și problematica*

omului contemporan (Ed. Dacia, 1977). Aprecierile individuale pornesc de la constatarea că studiul „încearcă să depășească simpla însumare de fapte literare. Interpretarea și valorizarea lor [fiind] absolut necesară” în stadiul la care se găsea literatura și critica românească la trei decenii după al II-lea război mondial. Critica literară nu mai putea fi prevalent descriptivă

„după ce am avut pe E. Lovinescu și G. Călinescu, efortul spre sinteză devine o condiție *sine qua non* a criticii. S-a încercat o cale mai riscantă, dar mai potrivită naturii și valorii materialului literar cercetat. Romanul actual este privit simultan ca împlinire a unei istorii naționale a genului (desfășurate în condiții specifice, dar urmând legi universal valabile) și ca eșantion deplin reprezentativ al romanului contemporan universal, confruntat pe plan mondial cu probleme specifice momentului istoric, deci o sinteză diacronică și sincronică, sociologică și estetică.”

Participanții la discuție evidențiază conceptele de *anonimizare* și *reificare*

„cu care operează autorul și cu ajutorul cărora își construiește concluziile referitoare la specificitatea, originalitatea romanului românesc.” (Dan Culcer)

„A. Cosma recurge la conceptul de *anonimizare* din mai multe motive, cel mai important fiind însă integrarea romanului românesc într-o problematică europeană a secolului. Conceptul acesta nu e o pură invenție teoretică, ci reflectă o realitate esențială a epocii noastre, cea tot mai complexă integrare a individului în structuri supraindividuale.” (Silvia Udrea)

„Evidente sunt încercările de a distinge specificul omului socialist, de a-l salva îndepărtându-l de perspectivele sumbre pe care unii filozofi contemporani le-au oferit condiției umane. Se poate observa[...]că în *Romanul românesc...* granițele dintre critica literară și alte discipline ca filozofia, sociologia, etica sunt destul de labile [...]. Valoarea documentară a prozei actuale, mărturia pe care ea o depune asupra condiției umane în socialism covârșește, după părerea autorului, valoarea estetică.” (Gheorghe Perian)

Sunt și intervenții care evidențiază mai cu seamă scăderile studiului, reproșându-i-se lipsa de consecvență între ceea ce-și propune autorul și ceea ce poate realiza (de ex., inițial, autorul mărturisește că va comenta *tendențele* romanului actual și nu autori sau cărți, dar pe parcurs este mai curând preocupat de „omul social”) (Serafim Duicu, Ștefan Borbély). Ceilalți participanți au insistat mai cu seamă asupra meritelor studiului, concluzionând că

„dincolo de unele ezitări terminologice, cartea lui Anton Cosma [...] pare una dintre propunerile cele mai *coerente* de lecură a prozei românești contemporane.

De aici derivă meritele și deficiențele cărții, una dintre cele mai incitante cărți de critică din ultima vreme.” (Dan Culcer)

În paginile revistei *Vatra* se publică **poezie** semnată de Ștefan Aug. Doinaș, Dușan Petrovici, Aurel Șorobetea, Maria Mailat, Teodor Borz, Mircea Duca, Ion Teodor Olteanu, Ion Dumbravă, Ion Neagoș, Cornelia Velțan, **proză** (Mircea Valer Stanciu, Sorin Teodorescu) și **teatru** (Radu Stanca).

BIBLIOGRAFIE:

„Vatra”, An VIII, 1978. Revistă social-culturală editată de Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Mureș, serie nouă (1971), Târgu-Mureș, 16 pagini. Directori fondatori: I.Slavici, I.L.Caragiale, G.Coșbuc (1894), Colegiul redacțional: Romulus Guga (redactor-șef), Dan Culcer, Serafim Duicu, Dumitru Mureșan, Atansie Popa (secretar responsabil de redacție), Ioan Radin, Mihai Sin.

ROMANIAN CULTURAL LIFE AND ITS REFLECTION IN THE TRANSYLVANIAN JOURNALS (II)

Abstract: The paper continues a broader study which aims at analysing the Romanian literary life from the post-war period, starting from the analysis of the articles published in the literary journal „Vatra”. We shall try to reflect nothing but the opinion of the authors of the articles.

Keywords: *Vatra, ideology, culture, literature.*